

**Journal of Air Defense Management**

Volume 4, Issue 13

Spring 2025

P.P. 69-92

**Research Paper****Designing a Model of Research Ethics in Military Universities**Davood Ghafoori<sup>1</sup>, Ali Farhadi<sup>2</sup>

1. Assistant Prof., Department of Management, Faculty of Management, Shahid Sattari University of Aviation Sciences and Technology, Tehran, Iran. **E-mail:** [Ghafoori1391@gmail.com](mailto:Ghafoori1391@gmail.com)

2. Associate Prof., Department of Management, Faculty of Management, Shahid Sattari University of Aviation Sciences and Technology, Tehran, Iran. **E-mail:** [Ali\\_farhadi92@yahoo.com](mailto:Ali_farhadi92@yahoo.com)

**Article Information****Abstract**

**Received:**  
2024/10/08

**Accepted:**  
2025/03/29

**Keywords:**

*Scientific  
Immorality,  
Research  
Ethics,  
Military  
Universities,  
Pattern.*

**Corresponding  
Author:**  
Davood Ghafoori

**Email:**  
[Ghafoori1391@  
gmail.com](mailto:Ghafoori1391@gmail.com)

**Background & Purpose:** Adherence to ethical principles in research is one of the fundamental pillars of maintaining scientific credibility and promoting social capital in educational institutions. In military universities, due to the specific nature of missions, security sensitivities, and protection requirements, adherence to research ethics standards is doubly important. However, the lack of a local and systematic model in this field can lead to challenges such as conflict of interest, violation of data privacy, or improper exploitation of research results. The aim of this study is to design a model for promoting research ethics in military universities of the Islamic Republic of Iran.

**Methodology:** This research is applied in terms of purpose and exploratory in terms of approach. The research data were analyzed through library studies and with the data-driven method using MaxQD software. A focus group was used to validate the model. The statistical population in the focus group stage included 5 prominent researchers of the university who were selected through a purposeful and judgmental method.

**Findings:** Internal and external factors justify need to pay attention to research ethics. The central category is attention to researchers, research participants, the nature of research and how to publish the results. Causal conditions, contextual factors, intervening conditions, strategies and consequences were identified and categorized. Validation of model by the focus group method indicated the confirmation of the factors.

**Conclusion:** Adherence to research ethics leads to improving the level of technology and innovation, achieving a desirable global position, preventing scientific surprises, reviving Islamic civilization, and reviving individual and institutional components. To improve research ethics, special attention should be paid to goals, perspectives, and policies with a strategic approach, reforming the attitudes of policymakers, research processes, and structures, creating a discourse in the field of research ethics, and teaching the standards of research ethics and national and global interests.

**Citation:** Ghafoori, Davood and Farhadi, Ali.(2025). Designing a Model of Research Ethics in Military Universities. *Journal of Air Defense Management*, 4(13), 69-92.



## فصلنامه علمی مدیریت دفاع هوایی

دوره ۴، شماره ۱۳

بهار ۱۴۰۴

صص ۶۹-۹۲



### مقاله پژوهشی

## طراحی الگوی اخلاق پژوهش در دانشگاه‌های نظامی

داود غفوری<sup>۱</sup>، علی فرهادی<sup>۲</sup>

۱. استادیار، گروه مدیریت، دانشکده مدیریت، دانشگاه علوم و فنون هوایی شهید ستاری، تهران، ایران. رایانامه: Ghafoori1391@gmail.com

۲. دانشیار، گروه مدیریت، دانشکده مدیریت، دانشگاه علوم و فنون هوایی شهید ستاری، تهران، ایران. رایانامه: Ali\_farhadi92@yahoo.com

### چکیده

### اطلاعات مقاله

**زمینه و هدف:** رعایت اصول اخلاق در پژوهش، یکی از ارکان بنیادین حفظ اعتبار علمی و ارتقای سرمایه اجتماعی در نهادهای آموزشی به شمار می‌رود. در دانشگاه‌های نظامی، به دلیل ماهیت خاص مأموریت‌ها، حساسیت‌های امنیتی، و الزامات حفاظتی، رعایت استانداردهای اخلاق پژوهشی از اهمیت دوچندان برخوردار است. با این حال، نبود یک الگوی بومی و نظام‌مند در این زمینه، می‌تواند موجب بروز چالش‌هایی چون تعارض منافع، نقض حریم خصوصی داده‌ها، یا بهره‌برداری نادرست از نتایج پژوهش گردد. هدف این پژوهش، طراحی الگویی برای ارتقای اخلاق پژوهش در دانشگاه‌های نظامی جمهوری اسلامی ایران است.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۷/۱۷

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۱/۰۹

### کلیدواژه‌ها:

بد اخلاقی‌های علمی،  
اخلاق پژوهش،  
دانشگاه‌های نظامی،  
الگو.

**روش‌شناسی:** این تحقیق از نظر هدف، کاربردی و از نظر رویکرد، پژوهشی اکتشافی است. داده‌های پژوهش، از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و با روش داده بنیاد و با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودی‌ای تجزیه و تحلیل شدند. برای اعتبارسنجی الگو از گروه کانونی استفاده گردید. جامعه آماری در مرحله گروه کانونی شامل ۵ نفر از پژوهشگران شاخص دانشگاه بود که به روش هدفمند و قضاوتی انتخاب شدند.

**یافته‌ها:** عوامل درون و برون سازمانی، ضرورت توجه به اخلاق پژوهش را توجیه می‌نمایند. مقوله محوری در زمینه ارتقاء اخلاق پژوهش، توجه به پژوهش‌گران، شرکت‌کنندگان در پژوهش، ماهیت پژوهش و چگونگی انتشار نتایج بود. شرایط علی، عوامل زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها نیز شناسایی و مقوله‌بندی شدند. اعتبارسنجی الگو به روش گروه کانونی حاکی از تأیید عوامل تشکیل‌دهنده، ارکان الگو و روابط میان آن‌ها بود.

نویسنده مسئول:

داود غفوری

**نتیجه‌گیری:** رعایت اخلاق پژوهش به ارتقای سطح فناوری و نوآوری، دستیابی به جایگاه مطلوب جهانی، جلوگیری از غافلگیری علمی، احیای تمدن اسلامی، احیای مؤلفه‌های فردی و مؤلفه‌های نهادی منجر می‌شود. برای ارتقای اخلاق پژوهش باید با نگرش راهبردی به اهداف، چشم‌اندازها و سیاست‌ها، اصلاح نگرش سیاست‌گذاران، فرایندها و ساختارهای پژوهشی، گفتمان‌سازی در حوزه اخلاق پژوهشی و آموزش معیارهای اخلاق پژوهش و منافع ملی و جهانی توجه ویژه شود.

ایمیل:

Ghafoori1391@  
gmail.com

**استناد:** غفوری، داود و فرهادی، علی. (۱۴۰۴). طراحی الگوی اخلاق پژوهش در دانشگاه‌های نظامی. فصلنامه مدیریت دفاع هوایی، ۴(۱۳)، ۶۹-۹۲.

## مقدمه

یکی از مأموریت‌های آموزش عالی هر کشوری، تربیت محققین توانمند در کنار تدوین و اجرای تحقیقات علمی متنوع می‌باشد (تو، یو<sup>۱</sup>، ۲۰۲۰ و کولجاتیک<sup>۲</sup>، ۲۰۲۱)؛ چراکه با انتشارات علمی بیشتر، شانس بیشتری برای ارتقاء و پیشرفت وجود دارد (ساندی و شن<sup>۳</sup>، ۲۰۱۹). به همین دلیل، تعداد انتشارات مقالات علمی دانشگاهی به‌طور چشمگیری روبه‌تزايد گذاشته است (لونیدیس<sup>۴</sup> و دیگران، ۲۰۱۸)، بنابراین، اخلاق و متعهد بودن به اصول آن در فرایندهای پژوهشی از جمله موضوعات بحث‌برانگیز در آموزش عالی است (کروک<sup>۵</sup>، ۲۰۱۳). اخلاق پژوهش، راهی برای جاگذاری اصول اخلاقی در سیر مراحل انجام پژوهش بوده و مشتمل بر اصولی است که به افراد متخصص در یک حوزه علمی کمک می‌کند تا پژوهش را بدون وجود مشکل و موارد اخلاقی در پژوهش انجام دهند (وینبام و دیگران، ۲۰۱۹). به عبارت دیگر، اخلاق در پژوهش، شامل اصولی است که یک محقق در فرایند انجام کار علمی و پژوهشی، ملزم به رعایت آن است (برسلین<sup>۷</sup> و دیگران، ۲۰۱۹). بنابراین، با گذشت زمان و افزایش تعداد پژوهش‌های انجام یافته، رسیدن به یک مشترک در خصوص موضوع اخلاق پژوهشی شامل انتخاب موضوع، مدیریت اطلاعات (بیتر<sup>۸</sup> و دیگران، ۲۰۲۰)، طرح پژوهش و اخذ رضایت آزمودنی‌ها از جمله موارد مطرح در حوزه اخلاق پژوهش است (چیومتو<sup>۹</sup> و دیگران، ۲۰۲۰).

با توجه به تغییرات به‌عمل آمده و روندهای موجود، دانشگاه‌ها هم متناسب با پیشرفت فناوری، دچار تغییر در اهداف و مأموریت شده‌اند و از دانشگاه‌های نسل اول که صرفاً دانشگاه‌های آموزشی بودند به دانشگاه‌های پژوهشی و سپس کارآفرین و اجتماعی تبدیل شده‌اند؛ از این رو در این دانشگاه‌ها، پژوهش و اهمیت قائل شدن به نیازهای جامعه و اجتماع از اهمیت روز افزونی برخوردار می‌باشد. از طرفی با پررنگ‌تر شدن وظایف و مسئولیت دانشگاه‌ها در قبال جامعه و سازمان‌ها و افراد، بحث اخلاق در پژوهش و رعایت اصول اخلاقی هم اهمیت بیشتری یافته است.

1. To, Yu

2. Koljatic

3. Sandy&Shen

4. Loannidis

5. Kruk

6. Weinbaum

7. Breslin

8. Bitter

9. Chiumento

اخلاق مسئله اول و فراگیر جامعه انسانی است. سعادت انسان‌ها، محصول یک اخلاق کامل و خوب است. اخلاق به موازات تحول در چرخه تفکر و دستاوردهای علمی بشر، با چالش‌های تازه‌ای مواجه می‌شود (طاهری، ۱۳۹۶). بحث در مورد اخلاق پژوهش، موضوع گسترده‌ای است و به اصول اخلاقی پژوهشگر، اصول اخلاقی مرتبط با شرکت‌کنندگان پژوهش و اصول اخلاقی مرتبط با انتشار نتایج پژوهش معطوف می‌گردد (اسلامیان و مرادی دولیسکانی، ۱۳۹۸). پژوهشگران در هر مرحله از فعالیت‌های علمی، ممکن است آگاهانه یا ناآگاهانه مرتکب تخلفات اخلاقی گردند (کاسول<sup>۱</sup>، ۲۰۲۱؛ المرز<sup>۲</sup> و دیگران، ۲۰۱۹). مصادیق غیراخلاقی در پژوهش به شکل‌های مختلف و در تمام دانشگاه‌ها به صورت ملموس یا غیرملموس وجود داشته است (روتجینز و هین<sup>۳</sup>، ۲۰۱۶). آموزش مستمر اخلاق، ضرورتی حائز اهمیت در دانشگاه‌های کشور به ویژه دانشگاه‌های نظامی است. این موضوع نیازمند آگاهی دانشجویان و اساتید از استانداردها و اصول اخلاقی پژوهش بوده و اهمیت آن تا حدی است که اکثریت کشورهای جهان به تدوین منشورهای اخلاقی اهتمام جدی دارند.

در نقشه جامع علمی داجا و برنامه‌های ارتقاء مراکز علمی و تحقیقاتی، رعایت اصول اخلاقی و مسیر دستیابی به چشم‌انداز علمی دانشگاه‌های نظامی تبیین شده و بر مبنای اسناد فوق، دانشگاه‌ها باید به سمت پژوهش و جهش در تولیدات علمی بروند. موضوع پژوهش و رعایت اخلاق پژوهش یکی از محورها و تاکیدات نقشه و یکی از الزامات اساسی آن رعایت اخلاق پژوهش است. گستردگی پژوهش در محافل علمی و سازمان‌ها و آسیب‌پذیری اخلاقی پژوهش، نیاز به مقوله اخلاق در پژوهش را نمایان می‌سازد. پژوهش‌ها نشان می‌دهد کشورهای همچون ایالات متحده، کانادا، انگلستان، آلمان، چین، پاکستان، روسیه، نیوزلند، ژاپن، کم و بیش با این مسئله روبرو شده و از آسیب‌های آن در امان نیستند؛ در این میان، دانشگاه‌های سطح کشور نیز از این مساله مستثنی نیستند (پورنقی و خسروی، ۱۳۹۷).

موضوع عدم رعایت اخلاق پژوهش در سال‌های گذشته به فراوانی در کشور اتفاق افتاده و همچنان نیز احتمال ادامه این روند متصور است و از طرفی، روی دادن این اتفاق در دانشگاه‌های نظامی، علاوه بر مشکلات موجود و متعارف، در مواقعی می‌تواند امنیت سازمان، جامعه و کشور را با تهدید مواجه نماید. جهت پررنگ‌تر کردن نظارت بر فعالیت‌های پژوهشی و ورود مفاهیم و الزامات اخلاق پژوهش و همچنین تبعات عدم رعایت آن، باید حوزه اخلاق

1. Caswel

2. Ellemers

3. Rutjens & Heine

پژوهش مورد مطالعه و بررسی علمی قرار گیرد؛ بنابراین، مسئله پژوهش حاضر مرتبط با موضوع اخلاق پژوهش در دانشگاه‌های نظامی است.

ظهور رتبه‌بندی‌های بین‌المللی دانشگاهی و دانشگاه‌های معتبر جهانی با نفوذ، به معنای درک مثبت و منفی از صداقت علمی است و می‌تواند تاثیر قابل توجهی بر اعتبار سازمانی داشته باشد؛ از این رو، پژوهش در خصوص بد اخلاقی‌های علمی دانشگاهی و صداقت علمی در اولویت سیاست‌گذاری‌های آموزش عالی قرار گرفته است. با توجه به پیشرفت فناوری، امکان تقلب در آموزش، پژوهش و آزمون‌ها افزایش پیدا کرده است و روند این تخلفات هم در حال افزایش است. با توجه به رویکرد دانشگاه‌ها در حرکت به سمت دانشگاه‌های نسل چهارم و اهمیت یافتن موضوع پژوهش؛ شناسایی شاخص‌های اخلاق پژوهش و ارائه الگوی- آن به منظور جهت‌دهی به فعالیت‌های پژوهشی، مبتنی بر اسناد بالادستی، از اولویت‌های دانشگاه محسوب می‌گردد. در مجموع؛ با نظر به اهمیت و منزلت اخلاق پژوهش در نظام آموزش عالی، ضروری است تا در حوزه نظر و عمل، توجه ویژه‌ای به آن معطوف گردد. از این رو این پژوهش به دنبال دستیابی به الگوی اخلاق پژوهش در یک دانشگاه نظامی است. سوالات پژوهش حاضر شامل موارد زیر است: الف) مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌های (علی-محوری- محیطی-مداخله‌گر-راهبردی-پیامدی) ارتقای اخلاق پژوهش در یک دانشگاه نظامی کدامند؟ ب) الگوی اخلاق پژوهش در یک دانشگاه نظامی چگونه است؟.

### پیشینه پژوهش

منشور اخلاق پژوهش می‌تواند نقطه عطف و سند رسمی و مکتوب و قابل اجرا برای اهل قلم باشد. این منشور هم در سازمان‌ها و هم در سطح ملی و بین‌المللی قابل اجرا است. این منشور که در فصلنامه حقوق اداری برای تدوین مقالات و پایان‌نامه‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد، به عنوان یک دستورالعمل رسمی و مکتوب است و دارای ۹ اصل (حقیقت‌جویی، رعایت حقوق، مالکیت مادی و معنوی، منافع ملی، رعایت انصاف و امانت، رازداری، احترام، ترویج و برائت) می‌باشد (فصلنامه حقوق اداری، ۱۴۰۲). با توجه به این منشور اخلاق پژوهش، مواردی مرتبط با پژوهشگر عبارتند از: ۱- احترام به حقوق انسانی ۲- رعایت اصول اخلاقی در جمع‌آوری داده‌ها ۳- انتشار نتایج به صورت شفاف و صادقانه ۴- رعایت حقوق مالکیت فکری ۵- اخلاق در تعاملات پژوهشی.

**اخلاق:** امروزه تلقی نوینی از اخلاق مطرح است. قدما، علم اخلاق را آموزگار خوبی‌ها و نیکی‌ها دانسته‌اند که عبارت از صورت باطنی است. اخلاق، مسئله اول و فراگیر جامعه انسانی است (قراملکی و طاهری، ۱۳۹۶).

**پژوهش؛** پژوهش از نظر لغوی به معنای "رسیدگی کردن و به کنه مطلبی پی بردن" است. واژه تحقیق از زبان عربی گرفته شده است و در فرهنگ معین به معنای درست کردن، رسیدن، پژوهش، بررسی و مطالعه است. پژوهش در اصطلاح، فرایندی است کنترل شده که به صورت منظم و مدون برای تبیین و تشریح روابط یا تاثیرات احتمالی میان پدیده‌های مورد پژوهش با کاربرد روش علمی و روش‌های تحقیق و استفاده از ابزار تحقیق انجام می‌شود (ستوده، ۱۳۸۶).

اخلاق به منزله یک دانش، گستره‌ای از علوم انسانی است که در حوزه‌های مختلف بشری با مسائل گوناگون روبرو می‌شود و در حل آنها محتاج تحقیق می‌گردد. به دلیل این که علم از مسئله، فربه شود، توسعه و رشد علم اخلاق در گرو پژوهش نظام‌مند است (اصغرزاده، ۱۳۹۰). اخلاق پژوهش یک بخش مهم در هر پژوهش علمی است که به موارد اخلاقی در فرایند پژوهش، می‌پردازد. در تمامی پژوهش‌های علمی، رعایت فرایند علمی پژوهش، امری مهم و غیرقابل انکار می‌باشد که لازم است توسط همه پژوهشگران رعایت شود. پژوهش - علمی، زنجیره‌ای به هم پیوسته از حلقه‌هایی است که برای استحکام آن ضمن اینکه تمامی حلقه‌ها باید وجود داشته باشد، هر حلقه باید محکم باشد تا سبب استحکام کل زنجیره گردد. اخلاق در پژوهش تضمین کننده کیفیت کار است (مهارتی و دیگران، ۱۳۹۲). اخلاق پژوهش شاخه‌ای از اخلاق حرفه‌ای است که به بررسی مسائل اخلاقی در پژوهش می‌پردازد. اخلاق - پژوهش، متشکل از دو مفهوم اخلاق و پژوهش و تعامل بین آنهاست.

اخلاق علمی ایجاب می‌کند که در تهیه مقالات یا سخنرانی‌ها به مراجعی که از آن استفاده شده، ارجاع داده شود. از طرف دیگر، ذکر نام افرادی که در به دست آوردن مراجعی به نویسنده یا سخنران کمک علمی یا عملی کرده‌اند از اصول اولیه اخلاق علمی است. اخلاق پژوهشی از انواع اخلاق کاربردی است که به بحث درباره نحوه به کارگیری نظریه‌های اخلاقی در امور گوناگون می‌پردازد (ثابت و همکاران، ۱۳۹۶).

اخلاق پژوهش به منظور ایجاد آگاهی و فهم درست درباره اصول و مسائل اخلاقی مرتبط با پژوهش استفاده می‌شود و به پژوهشگران کمک می‌کند تا پژوهش‌هایشان را به صورت اخلاقی و مسئولانه انجام دهند (خزاعی، ۱۳۹۰). روح کلی تحقیق، اخلاق است و تمام فرایند پژوهیدن، بدون رعایت اخلاق همچون کالبدی است که روح از آن بیرون پریده و بی‌جان است (خالقی، ۱۳۹۰). نه‌اینه شدن فرهنگ اخلاق پژوهش، در بین همه افراد جامعه و پژوهشگران و دانشجویان مهم است و باید محقق شود (شمس و احمدلو، ۱۴۰۲).

**بداخلاقی پژوهشی؛** در دو دهه گذشته، نگرانی در خصوص شیوع بداخلاق‌های علمی و خصوصاً سرقت علمی در فضای آموزش عالی افزایش یافته است. این بداخلاق‌های علمی

شامل مواردی همچون سرقت علمی و ادبی، تقلب (در امتحان و در تکالیف کلاسی)، دستکاری (تحریف و جعل) کمک گرفتن و یا کمک گرفتن غیرمجاز (تبانی و سایه نویسی)، کلاهبرداری (دروغگویی و سایر)، مربوط به یک کشور یا یک منطقه و دانشگاه نیست و به یک مسئله جهانی تبدیل شده است (پورنقی و خسروی، ۱۳۹۹). بی‌اخلاقی علمی نقض قواعد اخلاق تتبع و تدوین و نشر آثار علمی است. دلایل بی‌توجهی به قواعد اخلاقی می‌تواند بسیار متعدد و متنوع باشد که آشناترین آن‌ها، ناآگاهی مرتکب شونده از عواقب آن‌ها، برخی فشارهای سازمانی که به تولید هر چه بیشتر آثار به اصطلاح علمی اصرار می‌ورزد، کاهلی در صرف وقت به منظور یافتن پاسخ مناسب برای مسائل از طریق تحقیق است که به تملک آثار دیگران می‌انجامد (حری، ۱۳۹۰). آنچه در تدوین متون علمی بسیار حائز اهمیت است، استفاده از مطالعات و پژوهش‌های قبلی مرتبط با موضوع تحقیق می‌باشد که نقش فوق‌العاده‌ای در فرایند تحقیقات دارد. لذا لازم است مولفان مهارت و آشنایی کامل نسبت به نحوه بیان مطالب دیگران در آثار خود داشته باشند (مسلمان، ۱۳۹۲). اسلام در خصوص خوراک عادی مردم دقت‌هایی را مطرح نموده است. بدیهی است عرضه کالاهای فرهنگی نیز اهمیت بیشتری دارد زیرا آن‌ها با جان، روح و اندیشه انسان‌ها سروکار دارد و باید در تولید، نشر و توزیع آن‌ها دقت لازم مبذول گردد (گلی زواره، ۱۳۹۲). بر اساس مطالعات اخلاقی، رعایت صداقت و امانت علمی، در نظر گرفتن باورها، رفتار و نظام‌های اجتماعی، صداقت هنگام بررسی نتایج پژوهش، دقت در حسن استفاده از بودجه و وسایل، توجه به رفاه اعضای گروه تحقیق و اجتناب از ایجاد ناراحتی برای آنان باید در کلیه تحقیقات مد نظر پژوهشگران قرار گیرد. آموزش و نظارت، درک و فهم قوانین و سیاست‌ها توسط پژوهشگران، پرورش ملکات اخلاقی (ثابت و همکاران، ۱۳۹۶)، ایجاد انگیزه کافی در افراد، برگزاری کلاس‌های پژوهش در دانشگاه‌ها و مدارس، فراهم کردن منابع تحقیق برای محققین، توجه به اصول و مبانی پژوهشی (نقدپذیری، امانت‌داری، قضاوت، مستدل بودن) از جمله راه‌های افزایش ترویج اخلاق پژوهش می‌باشد (سحاقی و محمدی، ۱۳۹۵).

**الزامات و راهبردهای اخلاق حرفه‌ای؛ اخلاق حرفه‌ای نوعی تعهد اخلاقی و وجدان -**  
کاری نسبت به هر نوع وظیفه و مسئولیت است. نهاد نظام آموزش عالی بیش از هر حرفه دیگری چه در حوزه آموزش و چه در حوزه پژوهش، تحقیقات نظری یا کاربردی ملزم به تاکید بر مفاهیم اخلاق حرفه‌ای است؛ لذا لازم است نظام آموزش عالی، الزامات و راهبردهای اخلاق حرفه‌ای را بیش از هر نهاد و سازمان دیگری مورد تاکید قرار دهد. با عنایت به اهمیت اخلاق در حوزه‌های فوق‌الذکر و بررسی‌های انجام شده، می‌توان نتیجه گرفت که تمامی

فرایندهای آموزش و پژوهش ماهیتی اخلاقی دارند. از این رو، رعایت الزامات اخلاقی، یک ضرورت است (آرین پور و محرابی، ۱۳۹۵).

### پیشینه تجربی

بررسی سوابق تجربی مرتبط با اخلاق پژوهش نشان می‌دهد که طی دهه‌های اخیر، توجه به اصول اخلاقی در انجام پژوهش‌های علمی به عنوان یکی از ارکان کلیدی حفظ اعتبار علمی، افزایش یافته است. این توجه نه تنها در دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی غیرنظامی بلکه به‌ویژه در نهادهای نظامی و امنیتی، با در نظر گرفتن ویژگی‌های خاص این محیط‌ها، اهمیت مضاعف یافته است. در بسیاری از مطالعات، تلاش شده است تا الگوها، چارچوب‌ها و سازوکارهای اجرایی برای نهادینه‌سازی اخلاق پژوهش در حوزه‌های مختلف طراحی شود. با این حال، بیشتر این تحقیقات یا به حوزه عمومی دانشگاه‌ها پرداخته‌اند یا در بافت‌های فرهنگی و مدیریتی متفاوت از دانشگاه‌های نظامی انجام شده‌اند. از این رو، مروری بر ادبیات تجربی مرتبط، می‌تواند بستر مناسبی برای شناسایی خلأهای موجود و الزامات خاص طراحی یک الگوی بومی در این حوزه فراهم آورد.

### جدول ۱. پیشینه تجربی تحقیقات مرتبط

محقق	عنوان تحقیق	نتایج تحقیق
فرامرزی قراملکی (۱۳۸۳)	خاستگاه اخلاق پژوهش	پرستوی پژوهش را دو بال است: روش و اخلاق. اخلاق پژوهش آهوی رفتار ارتباطی در فرایند تحقیق است که به رعایت حقوق افراد مبتنی است. اخلاق پژوهش در روی آورد فردگرایانه و سازمان‌نگر دارد. در روی آورد نخست بر مسئولیت‌های پژوهشگر به عنوان شخصیت حقیقی تاکید می‌شود و در روی آورد دوم بر مسئولیت‌های اخلاقی موسسه-های پژوهشی تاکید می‌گردد. مسائل اخلاقی در تعارض فرایند پژوهش با حقوق افراد مرتبط بروز می‌کنند و خاستگاه آن عبارت است از: ماهیت مساله پژوهش، مکان، روش و شرکت‌کنندگان.
بحرینی (۱۳۸۹)	اخلاق پژوهش به منزله یک دانش	مواجهه مبتنی بر آزمون و خطای فردی و اخذ مواضع عجالتی در قبال معضلات اخلاقی در پژوهش، جای خود را به تحلیل روش‌مند و علمی می‌دهد و دستیابی به چنین دانشی می‌تواند برنامه‌های پیشگیری و درمان آسیب‌های اخلاقی در پژوهش و نیز برنامه‌های ترویج اخلاق نزد محققان را توسعه دهد.
خندقی و پاک مهر (۱۳۹۱)	آموزش معیارهای اخلاق پژوهش: ضرورتی انکارناپذیر در برنامه‌های درسی آموزش عالی	۱. دانشجویان مورد بررسی به جز در مؤلفه تحلیل داده‌ها، در نمره کلی اخلاق در پژوهش به حد مطلوبی دست یافته‌اند. ۲. دانشجویان دختر نسبت به دانشجویان پسر در سطح مطلوب‌تری از اخلاق پژوهش قرار دارند. ۳. عدم وجود تفاوت معنادار بین سه گروه علوم انسانی، تجربی و مهندسی. ۴. بین نوع آموزش، در میزان اخلاق پژوهشی تفاوت معناداری وجود ندارد. ۵. بین میانگین نمره اخلاق دانشجویان علاقه‌مند به پژوهش و دانشجویان غیر علاقه‌مند تفاوت معناداری وجود دارد.
اکرمی و بهادران (۱۳۹۵)	ملاحظات اخلاقی در انتشار و کاربردی‌سازی نتایج	صداقت در تمامی جنبه‌های تحقیق، مسوولیت‌پذیری و پاسخگویی در هدایت تحقیق، انصاف و حسن نیت حرفه‌ای در همکاری با دیگران و نظارت دقیق بر پژوهش، چهار اصل مهمی است که در پایه‌ریزی یک تحقیق اخلاق‌مدار معرفی شدند. قاعده انتشار

<p>به‌موقع و کاربردی‌سازی تحقیق به عنوان یکی از مهم‌ترین ملاحظات اخلاقی شناخته شده است. به‌منظور رفع شکاف‌های دانش و تأمین شواهد علمی مورد نیاز در تصمیم‌گیری‌های بالینی و سیاستگذاری سلامت، محققین ملزم به ارائه و انتشار به‌موقع نتایج تحقیق خود بر مبنای اصول اخلاقی می‌باشند. بازنگری راهنمای ملی اخلاق در انتشار آثار پژوهشی علوم پزشکی، آموزش و ظرفیت‌سازی ضمانت اجرای آن، ضروری است.</p>	<p>تحقیق</p>	
<p>متغیرهای وجدانی بودن، شدت تنبیه ادراک شده، آموزش اخلاق پژوهش و نگرش مذهبی بیشترین اثر را بر رعایت اخلاق پژوهش داشته‌اند، اما تأثیرگذاری متغیر خود تنظیمی پژوهش بر متغیر ملاک تأیید نگردید. انجام اقداماتی جهت پرنرگ‌تر کردن نظارت بر فعالیت‌های پژوهشی و ورود مفاهیم اخلاق پژوهشی و تبعات عدم رعایت آن، در برنامه درسی دانشجویان می‌تواند به ارتقای رعایت اخلاق پژوهش بیانجامد.</p>	<p>ارائه مدل پیش‌بین رعایت اخلاق پژوهش در بین دانشجویان</p>	<p>ثابت و همکاران (۱۳۹۶)</p>
<p>تاکید نخست در این نشست، بر نقش انگاره و ذهنیتی است که نسبت به اخلاق، به ویژه اخلاق در پژوهش وجود دارد و این انگاره در واقع نوع مواجهه ما را با مسائل اخلاقی و همچنین اثربخشی آن تعیین می‌کند. نکته برآمده از مهم بودن مقوله اخلاق، مرجح بودن برخورد اخلاقی با بد اخلاقی‌های اجتماعی است که در این خصوص پژوهش‌های کاربردی، می‌توانند کارگشایی کنند و برخورد قانونی را به تأخیر بیندازند.</p>	<p>اخلاق پژوهش (نشست علمی)</p>	<p>قرا ملک و طاهری (۱۳۹۶)</p>
<p>آگاهی و رضایت صاحب اثر در بکاربردن بردن اثر او مانع تحقق علم‌ربایی نیست. علم‌ربایی انواع مختلفی دارد که برخی از آنها آگاهانه و برخی ناآگاهانه است. سرقت کل یا بخشی از یک اثر بدون هیچ‌گونه ارجاعی به مولف اصلی از انواع آشکار علم ربایی و سرقت ایده‌ها، کلمات و اصطلاحات خاص، سرقت جملات و پاراگراف‌ها، سرقت روش، نقل قول نامناسب، پاورقی فراموش شده، ذکر گزینشی منابع و علم‌ربایی از منابع دست‌دوم از انواع غیرآشکار آن است.</p>	<p>چیستی علم ربایی در اخلاق پژوهش</p>	<p>اترک (۱۳۹۶)</p>
<p>در حوزه اخلاق پژوهش دانشگاهی ضعف ساختاری و فرهنگی وجود دارد. ضعف ساختاری (الزام اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها به مقاله‌نویسی برای بقا و ترفیع) و ضعف فرهنگی (عدم تبیین درست شاخص‌های اخلاق حرفه‌ای و اخلاق پژوهش برای آنها).</p>	<p>آسیب شناسی اخلاق پژوهش دانشگاهی: مطالعه پدیدارشناسی</p>	<p>یاری قلی (۱۳۹۷)</p>
<p>مقوله‌های اصلی بد اخلاقی‌های علمی دانشجویان شامل: سرقت علمی (نقل قول، استناد و رونویسی نادرست، خودسرقتی، سرقت علمی ایده، ترجمه غیرمجاز، مقاله معجون، سرقت کلی آثار، سرقت بخشی از آثار)، تقلب، تحریف و جعل، کمک غیرمجاز و دروغ‌گویی است.</p>	<p>شناسایی و دسته‌بندی بد اخلاقی‌های علمی دانشجویان</p>	<p>پورنقی و خسروی (۱۳۹۷)</p>
<p>احترام به کرامت‌انسانی و استقلال فردی در پژوهش‌های زیست‌پزشکی با موضوعات انسانی، اصل خیررسانی، تأمین منافع پژوهش‌گران، کاهش خطرات احتمالی پژوهش، حمایت خاص از کودکان، مجانبین و زندانیان.</p>	<p>مطالعه تطبیقی اصول اخلاقی پژوهش اعلامیه بلمونت با ارزش‌های اسلامی</p>	<p>شهریاری (۱۳۹۷)</p>
<p>کاربردهای احتمالی پژوهش در راستای سیاست پژوهی رفتار استنادی پژوهش - گران حوزه‌های مختلف در جهان بوده و می‌تواند در تعیین اقبال علمی مقالات سلب اعتبار شده، نقش مهمی داشته باشد.</p>	<p>سرنوشت استنادی مقالات سلب اعتبار شده جهان: مطالعه تطبیقی حوزه‌های مختلف</p>	<p>جنوی و مرادی (۱۳۹۷)</p>

عبدالهی و همکاران	الگوی ارتقای اخلاق پژوهش	شرایط، بسترها، راهبردها و پیامدها با روش گراند تئوری ساختارمند الگویی را ارائه گردیده است.
اسلامیان و مرادی دولیسکانی (۱۳۹۸)	شناسایی مؤلفه‌ها و نشانگرهای اخلاق پژوهش در آموزش عالی و واکاوی آنها در منابع روش تحقیق	نشانگرهای اخلاق پژوهش عبارت‌اند از ۱- اصول اخلاقی پژوهشگر ۲- اصول اخلاقی مرتبط با شرکت‌کنندگان و انتشار نتایج پژوهش. با نظر به اهمیت اخلاق پژوهش در نظام آموزش عالی، لازم است تا در حوزه نظر و عمل، توجه ویژه‌ای معطوف شود.
محیطی اردکان و شریفی (۱۳۹۹)	اخلاق پژوهش با تاکید بر علوم انسانی اسلامی	محققان با استفاده از روش تحلیلی انتقادی به واکاوی اخلاق پژوهش در حوزه علوم انسانی اسلامی پرداخته، با برشمردن بایسته‌ها و نبایسته‌های اخلاقی، به این نتیجه دست یافته‌اند که حق طلبی با انگیزه الهی، اصل اخلاق‌محوری در این حوزه است.
کیائی طالقانی و زین آبادی (۱۳۹۹)	پیامدهای تقرب علمی پژوهشگران ایرانی در پایگاه‌های علمی بین المللی: تحلیل یک مطالعه کیفی	کاهش حمایت اجتماعی از علم، تنزل جایگاه علمی بین‌المللی ایران و کم رنگ شدن اهمیت آموزش از پیامدهای منفی و تغییر نگرش سیاست‌گذاران به تخلف پژوهشی، بازبینی نظام پذیرش دانشجو، اصلاح آیین نامه ارتقاء اعضاء هیات علمی و همچنین آموزش مصادیق تخلف پژوهشی و جایگاه قانونی آن از پیامدهای مورد انتظار افشای این پدیده است.
شریعتمدار (۱۳۹۹)	ارائه الگوی پژوهش مجازی در حرفه‌های باورانه مبتنی بر ضوابط اخلاقی	الگوی اخلاقی پژوهش مجازی بر مبنای ۷ مؤلفه ارائه شد: آماده‌سازی محقق، آموزش رویه‌های مصاحبه به محقق، برقراری رابطه حسنه، ارائه اطلاعات اولیه به مشارکت‌کنندگان، آموزش رویه‌ها به مشارکت‌کنندگان، ثبت و ذخیره‌سازی داده‌ها و گزارش تحقیق.
عزیزپور و همکاران (۱۳۹۹)	عوامل اجتماعی موثر بر تجاری سازی تحقیقات دانشگاهی: رویکرد اخلاق پژوهشی	ابعاد ارتقای اخلاق پژوهشی در راستای تجاری‌سازی تحقیقات دانشگاه آزاد، به ترتیب، شامل مؤلفه‌های درون‌سازمان (۱۹ شاخص)، برون‌سازمانی (۱۴ شاخص) و فردی (۱۲ شاخص) است. مدل ارائه شده شامل مؤلفه‌های فردی، درون‌سازمانی و برون‌سازمانی و اهداف و فلسفه، مبانی نظری، راهکارهای ارتقاء اخلاق پژوهشی در راستای تجاری‌سازی تحقیقات دانشگاهی می‌باشد.
پورمهدی و فیضی زنگیر (۱۴۰۰)	شناسایی عوامل برون‌سازمانی موثر بر اخلاق پژوهشی در راستای تجاری‌سازی تحقیقات دانشگاهی	میزان توجه به ارتقای اخلاق پژوهشی در راستای تجاری‌سازی تحقیقات- دانشگاهی پایین‌تر از میانگین نظری است. مؤلفه‌های برون‌سازمانی اخلاق پژوهشی در راستای تجاری‌سازی تحقیقات دانشگاهی پایین‌تر از میانگین و از وضع مطلوب فاصله دارد.
عباس زاده و دیگران (۱۴۰۱)	عوامل زمینه ساز پابندی به اخلاق پژوهش در میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی؛ دانشگاه تبریز	عوامل فردی (کامروایی، نگرش‌ابزاری به پژوهش و دینداری پژوهش‌گران) و ساختاری (جامعه‌پذیری ناقص آموزشی، نبود رفاه‌مادی و غیرمادی، فشارهنجاری جامعه، یادگیری اجتماعی، کمیت‌محوری در آموزش عالی، نظارت ضعیف و نگرش منفی جامعه علمی به دانشجو) مشوق پیروی نکردن از معیارهای اخلاق پژوهش است.
حمیده پاک مهر (۱۴۰۱)	بررسی مقیاس اخلاق پژوهش در دانشجویان	روایی مقیاس اخلاق پژوهش از دو جنبه محتوایی و سازه بررسی شد و شاخص‌های برازش تحلیل‌عاملی تاییدی نشان داد که الگوی تاییدی از برازش قابل قبولی برخوردار است. جهت احراز همسانی درونی، ضرایب آلفای کرونباخ کل ۰/۹۵ و برای صداقت شخصی، روش‌شناسی، تحلیل‌داده و انتشار به ترتیب ۰/۸۴، ۰/۷۴، ۰/۷۶ و ۰/۹۰ به

دست آمد. ماتریس ضرایب همبستگی بین خرده مقیاس‌ها با نمره کل اخلاق پژوهش حاکی از روابط درونی قوی و همبستگی مثبت معنادار بود.	تحصیلات تکمیلی مهندسی	
سطح بی‌اخلاقی پژوهشی پاسخگویان متوسط بود. متغیرهای هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری درک شده تأثیر مثبت و معنادار بر نیت و نیت تأثیر مثبت و معنادار بر رفتار بی‌اخلاقی پژوهشی دارند ولی تأثیر مستقیم نگرش بر نیت و کنترل رفتاری درک شده بر رفتار تأیید نشد.	واکاوی عوامل مؤثر بر رفتار بی‌اخلاقی پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی پردیس کشاورزی	نورمحمدی و رستمی (۱۴۰۱)
از جمله اقدامات کارساز، برنامه‌ریزی راهبردی، وجود ساختارها، روش‌ها، دستورالعمل‌ها، استفاده از تجهیزات فناوری و منابع انسانی و فرهنگ‌سازی است تا بدین‌وسیله مسائل شناسایی و با راهکارهای مناسب مرتفع گردد و زمینه برای پویایی علمی و تحقیقاتی فرهنگیان مهیا شود.	واکاوی اصول رفتار اخلاقی در پژوهش - های فرهنگیان	دربندی و دیگران (۱۴۰۱)
رعایت اخلاق در قلمرو پژوهش موجب نوآوری‌های فراوان علمی و فرهنگی می‌گردد. طرق تقویت اخلاق پژوهش متعدد است. راه‌کارهایی همچون آموزش‌های کاربردی، نهادینه‌سازی فرهنگ اخلاق پژوهشی، گسترش فرهنگ مطالعه، بکارگیری نکات کاربردی از شبکه‌های اجتماعی و تغییر فرهنگ اخلاق پژوهش.	فرهنگ اخلاق پژوهش ویژه دانشجویان، محققان، پژوهش‌گران	شمس و احمدلو (۱۴۰۲)
مسائل اخلاقی نوظهور در ده واحد معنی ترکیب شدند: ۱- صداقت تحقیق، ۲- تضاد منافع، ۳- احترام به شرکت‌کنندگان در تحقیق، ۴- عدم نظارت و عدم تعادل قدرت، ۵- فردگرایی و عملکرد، ۶- هدایت اخلاقی ناکافی، ۷- بی‌عدالتی‌های اجتماعی، ۸- بی‌عدالتی‌های توزیعی، ۹- بی‌عدالتی‌های معرفتی و ۱۰- ناراحتی‌های اخلاقی.	مسائل اخلاقی پژوهش: ادراکات پژوهش‌گران، هیئت-مدیره و کارشناسان اخلاق پژوهش	دورلت و دیگران (۲۰۲۳)
تغییراتی در عملکرد تحقیقاتی بررسی‌های اخلاقی با استفاده از داده‌های یوتیوب پیدا شد. ۷۵٪ افراد به‌دنبال بررسی دستورالعمل هیأت بازرگری تحقیقات نبودند. با توجه به داده‌های عمومی یوتیوب و در نتیجه تحقیقات شرکت‌کنندگان، ۱۲٫۶٪ به دنبال بررسی‌های اخلاقی بودند. برخی از محققان ترجیح دادند ارائه نتایج‌شان پنهان باشد یا محتوا، قابل شناسایی توسط کودکان یا نوجوانان نباشد.	رویکردهایی به اخلاق تحقیق در تحقیقات بهداشتی در یوتیوب	جاشوا و دیگران (۲۰۲۳)

مرور مطالعات پیشین نشان می‌دهد که موضوع اخلاق پژوهش در سال‌های اخیر مورد توجه جدی پژوهشگران داخلی و خارجی قرار گرفته و از زوایای گوناگون مانند تدوین اصول اخلاقی، آموزش اخلاق به دانشجویان، تحلیل مصادیق تخلف پژوهشی، ارزیابی ابزارهای سنجش اخلاق، و بررسی عوامل فردی و ساختاری تأثیرگذار بر رفتارهای پژوهشی، بررسی شده است. برای نمونه، پژوهش‌های قراملکی (۱۳۸۳)، بحرینی (۱۳۸۹)، و خندقی و پاک‌مهر (۱۳۹۱) به تبیین مفهومی و آموزشی اخلاق پژوهش پرداخته‌اند، در حالی که آثار اترک (۱۳۹۶) و پورنقی و خسروی (۱۳۹۷) بیشتر ناظر بر مصادیق تخلفات مانند علم‌ربایی و بداخلاق‌های علمی بوده‌اند. پژوهش‌هایی نیز همچون عباس‌زاده و همکاران (۱۴۰۱) و نورمحمدی و رستمی (۱۴۰۱) تلاش کرده‌اند با رویکردی علمی، عوامل زمینه‌ساز یا بازدارنده رفتار اخلاقی را تحلیل کنند.

با وجود غنای نسبی ادبیات پژوهش در حوزه اخلاق علمی، نقدی جدی بر این مطالعات وارد است؛ اکثریت آن‌ها در محیط‌های عمومی دانشگاهی انجام شده‌اند و بافت خاص، الزامات نهادی و ملاحظات امنیتی و حفاظتی دانشگاه‌های نظامی را نادیده گرفته‌اند. این در حالی است که ماهیت امنیت‌محور، محرمانگی داده‌ها، نوع مأموریت‌های پژوهشی، و شرایط خاص روابط قدرت در دانشگاه‌های نظامی، مسائل اخلاقی خاص و گاه دوگانه‌ای را پیش روی پژوهشگران قرار می‌دهد که در سایر محیط‌های دانشگاهی یا پژوهشی عمومیت ندارند. از سوی دیگر، اغلب پژوهش‌های موجود، یا ناظر بر سطح تحلیل فردی هستند (مانند بررسی اخلاق پژوهش در میان دانشجویان یا هیئت‌علمی)، یا صرفاً به ابعاد آموزشی یا مدیریتی بسنده کرده‌اند، در حالی که طراحی یک الگو برای اخلاق پژوهش در نهادهای نظامی، مستلزم نگرشی سیستمی است که ابعاد گوناگون را به‌طور یکپارچه پوشش دهد. در نتیجه، شکاف اصلی پژوهشی به‌وضوح نمایان است؛ فقدان الگویی جامع و بومی‌شده برای ارتقای اخلاق پژوهش در دانشگاه‌های نظامی جمهوری اسلامی ایران. این شکاف نه تنها در سطح نظری و مفهومی، بلکه در حوزه سیاست‌گذاری، آموزش و نظارت نیز خود را نشان می‌دهد. پژوهش حاضر با هدف طراحی چنین الگویی، تلاشی نوآورانه برای پاسخ به این خلأ مهم و راهبردی به شمار می‌رود.

### روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی - توسعه‌ای است. نوع تحقیق از نظر روش انجام آن توصیفی و رویکرد آن کیفی است. جامعه آماری، شیوه نمونه‌گیری و حجم نمونه به شرح زیر می‌باشد. الف) مقالات علمی مرتبط (مقالات کیفی ۱۰ سال اخیر مرتبط با موضوع تحقیق؛ در این تحقیق در مرحله اول جامعه تحقیق شامل ۸۴ عنوان مقاله کیفی مرتبط با موضوع می‌باشد و روند انتخاب نمونه (به روش هدفمند) بدین ترتیب انجام شد که پس از دستیابی به ۸۴ مقاله مرتبط، ۱۰ عدد از آن‌ها به دلیل عنوان نامربوط، ۱۱ عدد به دلیل چکیده نامناسب، ۱۳ عدد به دلیل محتوای نامناسب و ۱۴ عدد نیز پس از ارزیابی حذف گردید و در نهایت ۳۶ مقاله انتخاب گردید. ب) اسناد بالادستی (کلیه اسناد بالادستی مرتبط با موضوع از جمله سیاست‌های کلی نظام در دوره چشم‌انداز، نقشه جامع علمی کشور، سند چشم‌انداز، سند تحول راهبردی علم و فناوری کشور و نقشه جامع علمی داجا (به روش تمام شمار) شناسایی گردید. ج) سخنرانی‌ها و همایش‌های مرتبط (انتخاب به روش هدفمند). در راستای جمع‌آوری اطلاعات، از مطالعه کتابخانه‌ای و اسنادی (مبانی علمی، پژوهش‌های پیشین و مستندات رسمی دانشگاه نظیر، اساسنامه، قوانین، مصوبات داخلی) استفاده شده است.

برای تحلیل داده‌های کیفی از شیوه‌های متفاوتی استفاده می‌گردد که از میان تمام آن‌ها، پرکاربردترین و معتبرترین آن‌ها، تحلیل هرمونیک، تحلیل محتوا، فراترکیب، تحلیل معنایی و تحلیل گفتمان است (واعظی و آزمندیان، ۱۳۹۵: ۱۵۸). با توجه به اینکه در این تحقیق باید اطلاعات مربوط به این مقالات تحلیل می‌گردید و از خروجی آنها در الگوسازی استفاده می‌شد، لذا این مقالات به روش فراترکیب تجزیه و تحلیل و مفاهیم مرتبط احصاء گردیده و وارد نرم افزار مکس کیودی‌ای شده‌است تا به روش داده‌بنیاد مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. اسناد بالادستی مرتبط و نیز فایل‌های ضبط شده مرتبط با سخنرانی‌ها و همایش‌های مرتبط نیز وارد نرم افزار موصوف شدند و با استفاده از روش تحلیل داده‌بنیاد مورد بررسی قرار گرفتند. در این تحقیق از روش سیستماتیک که به اشتراوس و کوربین نسبت داده می‌شود برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. این روش دارای سه رویه اصلی است: کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی.

یکی از راهبردهای افزایش روایی، چندسونگری در تحقیق می‌باشد (قربانی زاده، ۱۳۹۵: ۱۸) در همین رابطه؛ هومن (۱۳۹۳)، اجماع داده‌ها یعنی استفاده از منابع چندگانه داده‌ها، همانند گردآوری داده‌ها از گروه‌های مختلف، محیط‌های مختلف یا در زمان‌های مختلف را مطرح می‌کند. در این پژوهش داده‌ها از منابع چندگانه (اسناد بالادستی، سخنرانی‌ها و همایش‌ها و مقالات منتخب) گردآوری شده است. جهت بررسی روایی از روش کفایت منابع و اعتبارسنجی از طریق مراجعه به مبانی نظری نیز استفاده شد؛ یعنی برای اینکه مطالب از لحاظ درک و برداشت درست مورد بررسی قرار گیرد، از طریق مراجعه مجدد به مبانی نظری و خبرگان، برداشت‌ها و مفاهیم صحیح حاصل شد. در این خصوص با توجه به مطالعه مبانی نظری و نظر خبرگان در مواردی که برداشت‌ها با آن‌ها هماهنگ نبود، حذف شده و در مواردی نیز به برداشت‌های مربوطه مفاهیم جدید اضافه گردید. جهت بررسی پایایی تحقیق، از روش توافق یا همخوانی بین دو نفر استفاده گردید. به همین منظور، یکی از اسناد تحلیل شده در اختیار یکی از خبرگان حوزه مربوطه قرار داده شد و کدگذاری توسط این فرد انجام گرفت. پس از انجام این کار، همخوانی بین دو کدگذار محاسبه گردید. ضریب توافق به دست آمده از دو کدگذار در بخش وجود کد در سند مربوطه ۹۴٪ و فراوانی کد در متن تحلیل شده ۹۳٪ بدست آمد که حاکی از توافق و همخوانی بالا و نیز ضریب پایایی مناسب می‌باشد. برای محاسبه ضریب توافق بین کدگذاران، دو نوع ضریب توافق (وجود کد در سند و فراوانی کد در سند) محاسبه و برای هر دو مورد به ترتیب مقادیر ۹۴٪ و ۹۳٪ بدست آمد. در پایان به منظور اعتبار یابی الگو، یک گروه کانونی ۵ نفره متشکل از پژوهشگران برتر دانشگاه که به روش قضاوتی و هدفمند انتخاب شده بودند تشکیل و الگو بررسی و اصلاحات

لازم در آن به عمل آمد.

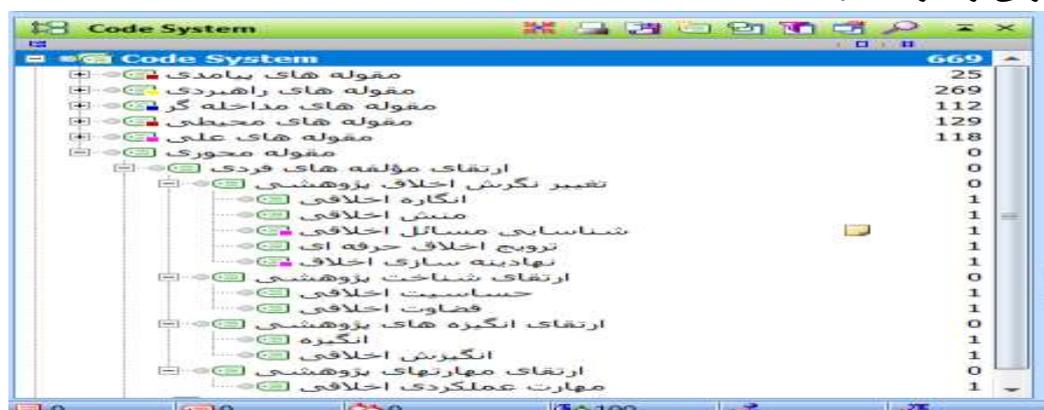
## یافته‌های پژوهش

داده‌های جمع‌آوری شده در این پژوهش، شامل اسناد مختلف در دسترس به شکل متن، صوت و تصویر (اسناد بالادستی، بیش از ۲۵۰ عنوان مقاله داخلی و خارجی و سخنرانی‌های مرتبط با موضوع در نشست‌های علمی) بود که در جدول ذیل به تفکیک، بیان شده است.

جدول ۲. نوع و تعداد و درصد داده‌های مورد استفاده

نوع	تعداد	درصد فراوانی	نوع	تعداد	درصد فراوانی
مقالات داخلی	۷۸	۵۲ درصد	اسناد بالادستی	۶	۲ درصد
مقالات خارجی	۲۵	۴۴ درصد	فایل‌های صوتی	۱۰	۲ درصد

در ابتدا، متن تمامی سخنرانی‌ها، اسناد و مقالات، وارد نرم افزار شد و به تمامی نکات کلیدی، عنوانی داده شد که در مجموع تعداد ۶۶۹ کد اولیه شناسایی گردید. در مرحله بعد، کدهای اولیه به شکل سلسله مراتبی به کدهای ثانویه تبدیل شده و سپس چند کد ثانویه به یک کد مفهومی تبدیل گردید. در نمودار زیر، نتایج کدگذاری باز بر اساس کد ثانویه، کدهای مفهومی و مقولات ارائه شده است.



شکل ۱. کدگذاری ثانویه

در مرحله شکل‌دهی طبقات اصلی، تحلیل (کدگذاری باز) با استخراج کدهای اولیه، تعداد ۶۶۹ کد شناسایی گردید. پس از کدگذاری باز؛ با الهام از مبانی نظری و پیشینه تجربی پژوهش، کدهای استخراجی با توجه به شباهت‌ها در نرم‌افزار تحلیل داده‌های کیفی مکس-کیودی‌ای ۱۱ در مقوله‌های مختلفی دسته‌بندی شدند (کدگذاری محوری). با توجه به اینکه مقالات پژوهشی مورد استفاده حاصل کار علمی اندیشمندان رشته مختلف دانشگاهی است؛ تعیین و نام‌گذاری مقوله‌ها نیز بر اساس اصطلاحات تکنیکی و تخصصی موجود در مقالات و پیشینه تحقیق انجام گرفته است. بعد از استخراج و دسته‌بندی کدها، شاخص مربوط به هر

کد نیز تعیین گردید. در مرحله بعد نیز تعدادی از مقوله‌ها که با هم قابلیت تبدیل شدن به یک بُعد از یک مفهوم کلی را داشتند نیز در ذیل بُعد مربوطه قرار گرفتند. در ادامه، هر یک از عوامل مرتبط، به شرح ذیل، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

**شرایط علی؛** شرایط علی به شرایطی گفته می‌شود که عامل اصلی به وجود آورنده پدیده مورد مطالعه باشد. این شرایط مقوله‌ها یا شرایطی هستند که مقوله اصلی را تحت تاثیر قرار می‌دهند و به وقوع یا گسترش پدیده مورد نظر می‌انجامد. لذا بُعد علی شامل پنج مؤلفه به شرح جدول زیر است.

### جدول ۳. کدهای باز، مقوله‌های فرعی و مقوله‌های اصلی مستخرجه در سطح شرایط علی

مقوله اصلی	مقوله‌های فرعی	کدهای باز
شرایط علی ارتقای اخلاق پژوهش	مسئولیت‌پذیری دست‌اندرکاران پژوهش	وجود تعاریف متفاوت از مسئولیت‌پذیری
		عدم مسئولیت‌پذیری کافی در کنشگران پژوهشی
		عدم مسئولیت‌پذیری کافی در موسسات پژوهشی
	پاسخگویی به نیازهای جامعه	عدم کفایت و کاربردی بودن پژوهش
		پاسخگویی کنشگران
		پاسخگویی نهادهای پژوهشی
	تعهد و ارزش‌مداری	کنشگران حوزه پژوهش
		نهادهای متولی پژوهش
		نیازسنجی و صورت‌بندی
	اشراف‌شناختی و مهارتی	اجرای فرآیند پژوهش
		ارائه و کاربرد
		فضای خاکستری پژوهش
	توسعه انفجاری	تولید مکانیکی دانش
		توسعه شتابان
		عدم توجه به کیفیت
مقاله‌گرایی		
تعداد بسیار زیاد دانشجویان تحصیلات تکمیلی		

**پدیده اصلی؛** پدیده اصلی، همان هسته مورد مطالعه و پدیده مورد نظر، ایده و فکرمحوری، حادثه، یا واقعه‌ای است که جریان کنش‌ها و واکنش‌ها به سوی آن رهنمون می‌شوند تا آن را اداره، کنترل و یا به آن پاسخ دهند. مقوله محوری، پدیده‌ای است که اساس و محور فرآیند به‌شمار می‌رود. در این پژوهش، پدیده اصلی، ارتقای اخلاق پژوهش در دانشگاه نظامی بوده است.

## جدول ۴. کدهای باز، مقوله‌های فرعی و مقوله اصلی مستخرجه در سطح پدیده محوری

مقوله اصلی	مقوله‌های فرعی	کدهای باز
پدیده محوری (ارتقای اخلاق پژوهش)	ارتقای مؤلفه‌های فردی	تغییر نگرش اخلاقی
		ارتقای شناخت پژوهشی
		ارتقای انگیزه‌های پژوهشی
		ارتقای مهارت‌های پژوهشی
	ارتقای مؤلفه‌های نهادی	ارتقای پاسخگویی پژوهشی
		ارتقای مسئولیت‌پذیری پژوهشی
		ارتقای بهره‌وری پژوهشی
		ارتقای عدالت پژوهشی

شرایط محیطی؛ شرایط محیطی، بستر مجموعه مشخصه‌های ویژه‌ای است که بر اخلاق پژوهش دلالت می‌کند. محل حوادث و وقایع متعلق و مرتبط با اخلاق پژوهش بوده و نشانگر مجموعه شرایط خاصی است که در آن راهبردهای کنش و واکنش اخلاق پژوهش صورت می‌پذیرد.

## جدول ۵. کدهای باز، مقوله‌های فرعی و مقوله اصلی مستخرجه در سطح شرایط محیطی

مقوله اصلی	مقوله‌های فرعی	کدهای باز
شرایط محیطی	حاکمیت ارزش‌ها	زمینه اعتقادی
		ضرورت اخلاقی
		مسئولیت اجتماعی
	فرصت‌های تحول‌آفرین	وجود سرمایه‌های انسانی توانمند
		بهره‌مندی از تجهیزات نوین پژوهشی
		بروز بودن دانش پژوهش
		وجود ساختارهای پژوهشی مناسب
		مقبولیت و مشروعیت پژوهش‌ها
	سیطره چالش‌ها	سلطه مدرک
		مداخله سیاست
		سیطره منفعت
		سیطره ناهنجاری اخلاقی
		قوانین ناکارآمد
		سیطره تمرکزگرایی

شرایط مداخله‌گر؛ شرایط مداخله‌گر، در این پژوهش شرایط ساختاری هستند که متعلق و مرتبط با اخلاق پژوهش بوده و بر راهبردهای کنش و واکنش آن تاثیر می‌گذارند. آن‌ها راهبردها را در درون زمینه خاصی سهولت می‌بخشند و یا آن‌ها را محدود و مقید

می‌کنند.

## جدول ۶. کدهای باز، مقوله های فرعی و مقوله اصلی مستخرجه در سطح شرایط مداخله‌گر

مقوله اصلی	مقوله های فرعی	کدهای باز
شرایط مداخله‌گر	وجه حقوقی پژوهش	تعیین قواعد از سوی نهادهای غیرعلمی
		عدم رعایت حقوق آزمودنی‌ها
		تفسیرهای گوناگون از سیاست‌های تعیین شده
		معطوف بودن قوانین بر مادیات
		مجرمانه بودن تخلفات و لزوم وجود قوانین لازم
		تدوین کدهای اخلاقی پژوهش
		رابطه معنی‌دار قوانین اخلاقی و خلق دانش
		ارتباط معنی‌دار بین جوّ اخلاقی و خلق دانش
		مصادیق کج‌روی علمی
		تامین حقوق فردی
		تامین حقوق اجتماعی
		وجوه پیشران فردی و نهادی
		پیشران‌های نهادی
	کیفیت عملکرد پژوهشگران	ارتباط بین کارایی اخلاقی و خلق دانش
		سهم اندک پژوهش از تولید ناخالص ملی
	نیازهای کاربران پژوهش	کمیت و کیفیت روش‌ها و ابزار پژوهش
		رابطه بین اخلاق‌مداری و کارایی پژوهش
		غفلت از کیفیت
		شناسایی اهداف ذی‌نفعان
		توجه به منافع ذی‌نفعان
وجوه بازدارنده فردی و نهادی	هماهنگی با ذی‌نفعان	
	بازدارنده‌های فردی	
	بازدارنده‌های نهادی	

**راهبردها؛** راهبردها مبتنی بر کنش‌ها و واکنش‌هایی برای کنترل و اداره اخلاق پژوهش هستند. البته همواره شرایط مداخله‌گری نیز وجود دارد که راهبردها را سهولت بخشیده یا آن‌ها را محدود می‌سازند.

## جدول ۷. کدهای باز، مقوله های فرعی و مقوله اصلی راهبردها

مقوله اصلی	مقوله های فرعی	کدهای باز
راهبردها	تعیین نقاط قوت، ضعف، فرصت و	کار تیمی و جمعی
		امانداری و وجدان کاری

	تهدید پژوهش	فرهنگ تحقیق
		مسئولیت‌پذیری
		قانون‌گرایی
		فضای فرهنگی پژوهش
	تعیین اهداف، اصول و سیاست‌های سازمان‌های پژوهشی	اصلاح نظام سیاست‌گذاری علمی
		نظارت ساختارمند بر اخلاق حرفه‌ای پژوهش
		اصلاح نظام اداری پژوهش
		بازنگری و بازاندیشی در سیاست‌های پژوهشی
	تدوین سیاست‌های تعاملی پژوهش	تقویت پژوهش‌های تقاضا محور
		ترویج، تلفیق و هماهنگ‌سازی آموزش و پژوهش از مقاطع پایین تحصیلی
		توجه به کیفیت پژوهش‌ها
		حرکت پژوهشی در راستای تمدن‌سازی
	تعیین سیاست‌های سرمایه انسانی	توسعه تقویت مراکز پژوهشی
		تربیت و توانمندسازی نیروی انسانی
		بهبود ترکیب هرم نیروی انسانی
		ایجاد نظام حمایت مادی و معنوی از پژوهشگر
تعیین سیاست‌های نوآوری و کارآفرینی	ایجاد سازوکار انگیزشی رقابت سالم	
	آموزش هیأت علمی و بازتعریف ارتقای هیأت علمی	
	توسعه فرهنگ پژوهش و کارآفرینی	
	جلوگیری از تقلید صرف	
توجه به منافع ملی و جهانی	نیاز به تحول درون‌زا	
	ترویج روحیه خوداتکایی	
	جلوگیری از اختراع مجدد چرخ	
	تعامل با جامعه اطلاعاتی جهانی	
	سرآمدی در منطقه و جهان	
	احراز جایگاه شاخص در دانشگاه‌های جهان	
	توجه به نیازهای پژوهشی در سطح جهان	
	گسترش همکاری‌های علمی و بین‌المللی	

**پیامدها؛ پیامدها، نتایجی می‌باشند که در اثر راهبردها پدیدار می‌شوند. پیامدها، نتایج و حاصل کنش‌ها و واکنش‌ها هستند. پیامدها را همواره نمی‌توان پیش‌بینی کرد و الزاماً همان‌هایی نیستند که افراد قصد آن را داشته‌اند.**

#### جدول ۸. کدهای باز، مقوله‌های فرعی و مقوله‌های اصلی مستخرجه در سطح پیامدها

مقوله اصلی	مقوله‌های فرعی	کدهای باز
پیامدها	رشد و تعالی سرمایه انسانی	در اختیار داشتن نیروی انسانی صالح و فرهیخته
		حضور نیروی انسانی توانمند و متخصص
		نیل به شکوفایی و اقتدار جمعیتی

	همگامی پژوهشگران با نیازهای جامعه	رصد نیازهای جامعه و کاربران
		انجام پژوهش‌های کاربردی و تقاضا محور
	ارتقای سطح علم و دانش	ارتقای سطح علم
		ارتقای سطح اخلاق علمی
	ارتقای سطح نوآوری و فناوری	ساختار شکنی در جنبه‌های علمی پژوهش
		جهت‌گیری جامعه با نتایج پژوهش
	جلوگیری از غافلگیری علمی	پیشسازی در مرزهای علم و فناوری
		افزایش سهم پژوهش در تولید ناخالص ملی
		عدم وجود پیامدهای ناگوار ناشی از پژوهش
	ارتقای امنیت عرصه پژوهش	تامین نیازهای پژوهشی
		تامین حقوق و نیازهای پژوهشگر
		تامین حقوق و نیازهای کاربران
	احیای تمدن اسلامی	حفظ و ارتقای پیشینه پراقتدار فرهنگی
		تعامل اثرگذار در صحنه جهانی
		ایجاد فضای امن، بالنده و شکوفا

تعداد ۶۶۹ کد استخراج شده در یک فرایند چند مرحله‌ای کدگذاری، در قالب‌های ۶ مقوله کلی و ۲۸ زیرمقوله، تحت‌عنوان الگوی ارتقای اخلاق پژوهش، سازماندهی شد و آمار فراوانی کدهای هر مقوله و مقوله‌های کلی و زیرمقوله‌ها به شرح جداول ۹ و ۱۰ می‌باشد.

#### جدول ۹. فراوانی کدهای الگوی ارتقای اخلاق پژوهش

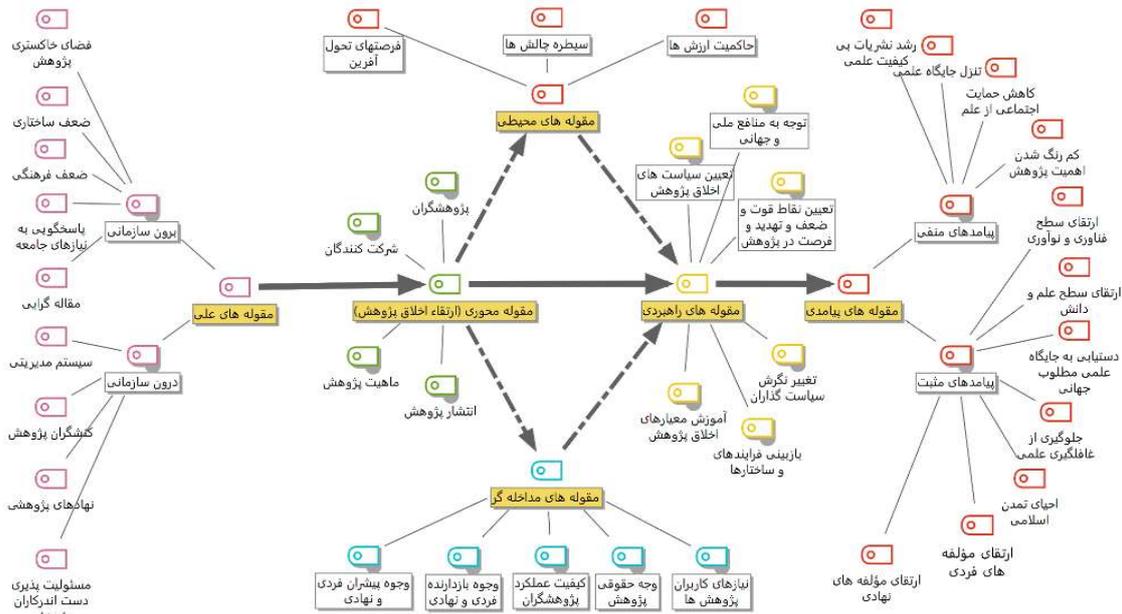
مقوله‌های اصلی	فراوانی	درصد
مقوله محوری	۱۶	۲.۳۹
مقوله‌های راهبردی	۲۶۹	۴۰.۲۱
مقوله‌های علی	۱۱۸	۱۷.۶۴
مقوله‌های محیطی	۱۲۹	۱۹.۲۸
مقوله‌های مداخله‌گر	۱۱۲	۱۶.۷۴
مقوله‌های پیامدی	۲۵	۳.۷۴
کل	۶۶۹	۱۰۰.۰۰

#### جدول ۱۰. مقوله‌های کلی و زیر مقوله‌های الگوی ارتقای اخلاق پژوهش

عنوان	مقوله‌های اصلی	زیر مقوله‌ها
الگوی ارتقای اخلاق پژوهش	شرایط علی	مسئولیت‌پذیری دست‌اندرکاران پژوهش / پاسخگویی به نیازهای جامعه / تعهد و ارزش‌مداری / اشراف‌شناختی و مهارتی / توسعه انفجاری
	مقوله محوری	ارتقای مؤلفه‌های فردی / ارتقای مؤلفه‌های نهادی
مقوله‌های مداخله‌گر	مقوله‌های مداخله‌گر	وجه حقوقی پژوهش / وجوه پیشران فردی و نهادی کیفیت عملکرد پژوهشگران / نیازهای کاربران پژوهش وجوه بازدارنده فردی و نهادی
	مقوله‌های محیطی	حاکمیت ارزش‌ها / فرصت‌های تحول‌آفرین / سیطره چالش‌ها

مقوله‌های راهبردی	تعیین نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید پژوهش / تعیین اهداف، اصول و سیاست‌های سازمان‌های پژوهشی / تدوین سیاست‌های تعاملی پژوهش / تعیین سیاست‌های سرمایه انسانی / تعیین سیاست‌های نوآوری و کارآفرینی / توجه به منافع ملی و جهانی
پیامدها	رشد و تعالی سرمایه انسانی / همگامی پژوهشگران با نیازهای جامعه / ارتقای سطح علم و دانش / ارتقای سطح نوآوری و فناوری / جلوگیری از غافلگیری علمی / ارتقای امنیت عرصه پژوهش / احیای تمدن اسلامی

با توجه به یافته‌های پژوهش، الگوی کدگذاری بصری و شمای کلی و روابط حاکم بر شرایط علی، شرایط مداخله‌گر، شرایط محیطی، پدیده اصلی، راهبردها و پیامدهای الگوی ارتقای اخلاق پژوهش پس از تشکیل یک جلسه خبرگی (برای ایجاد تناسب با نیازهای دانشگاه) و ایجاد جرح و تعدیل‌های لازم به شرح شکل زیر ارائه گردید.



شکل ۲. الگوی اخلاق پژوهش دانشگاه‌های نظامی.

## بحث و نتیجه‌گیری

بر مبنای یافته‌های تحقیق هم عوامل درون‌سازمانی و هم عوامل برون‌سازمانی، ضرورت توجه به مسئله اخلاق پژوهش را توجیه می‌نماید که اهم عوامل درون‌سازمانی شامل: سیستم مدیریتی، کنشگران پژوهش، نهادهای پژوهشی و مسئولیت‌پذیری دست‌اندرکاران پژوهشی هستند و در کنار آنها اهم مسائل برون‌سازمانی هم شامل: فضای مبهم و خاکستری پژوهش، ضعف ساختاری، ضعف فرهنگی، ضرورت پاسخگویی به نیازهای جامعه و مقابله با مقاله‌گرایی از اهم آنها محسوب می‌گردند. در زمینه ارتقاء اخلاق پژوهش توجه به پژوهشگران، شرکت‌کنندگان در پژوهش، ماهیت پژوهش و چگونگی انتشار نتایج به‌عنوان

مقوله محوری مورد توجه هستند. عوامل محیطی که حوزه پژوهش را تحت تاثیر قرار می دهند شامل حاکمیت های ارزش های موجود، سیطره چالش ها در این حوزه و وجود فرصت های تحول آفرین در این حوزه می باشد. عواملی که به عنوان عوامل مداخله گر در حوزه آموزش موثر هستند شامل نیازهای کاربران، وجهه حقوقی پژوهش، کیفیت عملکرد پژوهشگران، وجود بازدارنده های فردی و نهادی و وجود پیشران های فردی و نهادی است. رعایت اخلاق پژوهش به ارتقاء سطح فناوری و نوآوری، ارتقاء سطح علم و دانش، دستیابی به جایگاه مطلوب جهانی، جلوگیری از غافل گیری علمی، احیای تمدن اسلامی، احیای مؤلفه های فردی و مؤلفه های نهادی منجر می شود. عدم رعایت اخلاق در پژوهش، به کم رنگ شدن جایگاه پژوهش و کاهش حمایت اجتماعی از آن منجر شده و جایگاه علمی کشور تنزل پیدا خواهد نمود و نشریات بی کیفیت علمی رشد خواهند یافت.

راهبردهای ارتقاء اخلاق پژوهش عبارتند از: شناسایی نقاط قوت و ضعف و فرصت های موجود در حوزه پژوهش، تعیین اهداف، چشم انداز و سیاست های اخلاق پژوهش، تغییر نگرش سیاست گذاران به حوزه پژوهش و کارکردهای آنان، بازبینی فرایندها و ساختارهای پژوهشی، گفتمان سازی در حوزه اخلاق پژوهشی و آموزش معیارهای اخلاق پژوهش، توجه به منافع ملی و جهانی.

مؤلفه های مرتبط با مقوله های علی تحقیق با نتایج تحقیقات پورمهدی و فیضی (۱۴۰۰)، عزیزپور و همکاران (۱۳۹۹)، یاری قلی (۱۳۹۷)، عباس زاده و دیگران (۱۴۰۱) و قراملکی (۱۳۸۳) همسو بودند. مؤلفه های مرتبط با مقوله محوری تحقیق با نتایج تحقیقات عزیزپور و همکاران (۱۳۹۹)، پورمهدی و فیضی (۱۴۰۰)، قراملکی (۱۳۸۳)، اسلامیان و مرادی (۱۳۹۸) و اکرمی و بهادران (۱۳۹۵) همسو بودند. مؤلفه های مرتبط با مقوله های راهبردی تحقیق با نتایج تحقیقات کیانی و طالقانی (۱۳۹۹) همسو بودند. مؤلفه های مرتبط با مقوله های پیامدی منفی و مثبت تحقیق با نتایج تحقیقات کیانی و طالقانی (۱۳۹۹)، محیطی - اردکانی (و شریفی (۱۳۹۹)، عزیزپور و همکاران (۱۳۹۹) و عباس زاده و دیگران (۱۴۰۱) همسو بودند.

بر اساس یافته های پژوهش موارد زیر پیشنهاد می شود:

الف) پیشنهاد های مبتنی بر یافته اصلی تحقیق برای کاربردی کردن الگو:

- شناسایی و تبیین نقاط قوت و ضعف و فرصت های موجود در حوزه پژوهش
- بازبینی و اصلاح نظام مسائل سازمانی به صورت
- تدوین، تصویب و اطلاع رسانی اهداف، چشم انداز و سیاست های اخلاق پژوهش
- تغییر نگرش سیاست گذاران به پژوهش با برگزاری کارگاه و یا با تولید و انتشار دانش

○ بازبینی فرایندها و ساختارهای پژوهشی مبتنی بر نیازهای روز و آینده  
 ○ گفتمان‌سازی در اخلاق پژوهشی و آموزش معیارهای اخلاق پژوهش به صورت کارگاهی و یا برگزاری دوره‌های کوتاه مدت برای فعالان حوزه پژوهش  
 ○ توجه جدی مسئولین امر به حوزه منافع ملی و منافع بین‌المللی  
 با توجه به ماهیت طراحی الگوی اخلاق پژوهش در دانشگاه‌های نظامی در تحقیق حاضر، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی در راستای تعمیق، اصلاح و اعتبارسنجی این الگو صورت گیرد. از جمله مهم‌ترین مسیرهای پیشنهادی برای تحقیقات آینده، می‌توان به آزمون تجربی و آسیب‌شناسی الگوی پیشنهادی در بستر واقعی دانشگاه‌های نظامی کشور اشاره کرد. این اقدام می‌تواند نقاط قوت، ضعف و چالش‌های احتمالی پیاده‌سازی را مشخص کرده و زمینه‌ساز بهبود و تکامل تدریجی الگو شود. همچنین، انجام مطالعات امکان‌سنجی و تحلیل شرایط اجرایی در دانشگاه‌های نظامی با توجه به تفاوت‌های نهادی، ساختاری و فرهنگی، می‌تواند به درک واقع‌بینانه‌تری از ظرفیت‌ها و محدودیت‌های موجود در مسیر اجرای الگو منجر شود. این بررسی‌ها، بویژه در تعامل با مدیران، اساتید، کارشناسان پژوهشی و نهادهای نظارتی، به بازنگری سازوکارهای اجرایی و تسهیل در نهادینه‌سازی اخلاق پژوهش کمک خواهد کرد.

با توجه به اینکه این الگو برای دانشگاه‌های نظامی طراحی گردیده، پیاده‌سازی آن در سایر مراکز آموزشی، مستلزم تعدیل و بومی‌سازی می‌باشد. همچنین، با توجه به تفاوت مأموریت دانشگاه‌های نظامی با سایر دانشگاه‌ها، در الگوی ارائه شده تفاوت‌های احتمالی موجود، نادیده گرفته شده است.

### تشکر و قدردانی

نویسندگان مقاله از تمامی افرادی که در این اثر پژوهشی همکاری و همراهی کردند، کمال تشکر را دارند. این مقاله مستخرج از رساله است.

### تعارض منافع

نویسنده(گان) اعلام می‌دارند که در مورد انتشار این مقاله تضاد منافع وجود ندارد. علاوه بر این، موضوعات اخلاقی شامل سرقت ادبی، رضایت آگاهانه، سوء رفتار، جعل داده‌ها، انتشار و ارسال مجدد و مکرر توسط نویسندگان رعایت شده است.

### دسترسی آزاد

این نشریه دارای دسترسی باز است و اجازه اشتراک (تکثیر و بازآرایی محتوا به هر شکل) و

انطباق (بازترکیب، تغییر شکل و بازسازی بر اساس محتوا) را می‌دهد..

## منابع

- آرین پور، مهلا و محرابی، ناهید. (۱۳۹۵). الزامات و راهبردهای اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی. *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*، ۱۱(۴)، ۱۷-۲۳.
- اسلامیان، حسن و مرادی دولیسکانی، مرتضی. (۱۳۹۸). شناسایی مؤلفه‌ها و نشانگرهای اخلاق پژوهش در آموزش عالی و واکاوی آنها در منابع روش تحقیق فارسی. *نشریه نامه آموزش عالی*، ۴۵(۱۲)، ۳۱-۷۶.
- اصغرزاده، غلامحسین. (۱۳۹۰). *مستندات نقلی اخلاق پژوهش*. در م. جوادی (ویراستار)، *اخلاق پژوهش: مبانی و مسائل* (صص ۴۹۵-۳۸۷). پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- پاک مهر، حمیده. (۱۴۰۱). بررسی مقیاس اخلاق پژوهش در دانشجویان تحصیلات تکمیلی مهندسی. *فصلنامه آموزش مهندسی ایران*، ۹۲(۲۳)، ۵۵-۷۰.
- پورمهدی کنده‌عزیز و فیضی‌زنگیر، محمد. (۱۴۰۰). شناسایی عوامل برون‌سازمانی موثر بر اخلاق پژوهشی در راستای تجاری‌سازی تحقیقات دانشگاهی. *اخلاق در علوم و فناوری*، ۱۶(۴)، ۶۲-۷۱.
- پورنقی، رویا و خسروی، مریم. (۱۳۹۹). شناسایی و دسته‌بندی بداخلاقی‌های علمی دانشجویان (مرور سیستماتیک). *اخلاق در علوم و فناوری*، ۱۵(۲)، ۳-۱۴.
- ثابت، عباس؛ فیلی، اردلان؛ پویا، علیرضا و مجیدی، امیرارسلان. (۱۳۹۶). ارائه مدل پیش‌بین رعایت اخلاق پژوهش در بین دانشجویان. *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*، ۴(۱۲)، ۸۱-۸۸.
- حری، عباس. (۱۳۹۰). *اخلاق انتشارات علمی*. شیراز، پایگاه استنادی علوم جهان اسلام، تخت جمشید.
- خالقی، نرگس. (۱۳۹۰). *اخلاق پژوهش و نگارش*. ویراستار عبدالحسین طالعی، تهران، کتابدار.
- خزایی، زهرا. (۱۳۹۰). *اخلاق پژوهش و نظریه‌های اخلاقی*. چاپ در کتاب اخلاق پژوهش و مبانی و مسائل به کوشش محسن جوادی. ۵۴۹-۵۹۷.
- دربندی، علی؛ فضل‌الهی قمشی، سیف‌اله و جعفری، سیدمحمد باقر. (۱۴۰۱). واکاوی اصول رفتار اخلاقی در پژوهش‌های فرهنگیان. *سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت*، ۶(۴)، ۵۷۲-۵۸۲.
- سحاقی، حکیم و محمدی، علی. (۱۳۹۵). اخلاق و فرهنگ در پژوهش. *مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری*، ۱(۱)، ۱-۵۲.
- شریعتمدار، آسیه. (۱۳۹۹). ارائه الگوی پژوهش مجازی در حرفه‌های باورانه مبتنی بر ضوابط اخلاقی. *مطالعات رسانه‌های نوین*، ۲۱(۶)، ۱۱۳-۱۴۰.
- شمس، زیبا و احمدلو، علی‌اکبر. (۱۴۰۲). فرهنگ اخلاق پژوهش، ویژه دانشجویان، محققان و پژوهشگران. *نشریه دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی*، ۶۵(۶)، ۲۷-۶۰.
- عباس زاده، محمد؛ بنی‌فاطمه، حسین؛ علیزاده‌ا قدم، محمد باقر و بوداقتی، علی. (۱۴۰۱). عوامل زمینه‌ساز پایبندی به اخلاق پژوهش در میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی؛ مورد مطالعه دانشگاه تبریز. *فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی*، ۲۲(۱)، ۷۵-۹۸.

- فصلنامه حقوق اداری (۱۴۰۲). برگرفته از سایت <http://qjal.smtc.ac.ir>
- قراملکی، فرامرزی، طاهری، احد و وحدتی، حسین. (۱۳۹۶). اخلاق پژوهش. *فصلنامه مشکوه*، ۳۶(۱۳۴)، ۱۱۶.
- گلی‌زواره، غلامرضا (۱۳۹۳). رویش و ریزش در تحقیق و تألیف، بررسی‌هایی درباره کتاب‌سازی از گذشته تاکنون. *کتاب ماه کلیات*. شماره ۱۹۷، ۳۴-۵۳.
- مسلمان‌یزدی، حسنعلی. (۱۳۹۲). *سرفت علمی*، تهران، فدک ایستاتیس.
- مهارتی، یعقوب؛ برومند، الهام و لقمانی، هدیه. (۱۳۹۳). اخلاقیات در فرایند تحقیق علمی. *اخلاق در علوم رفتاری*. ۱(۹)، ۱۲-۲۱.
- نورمحمدی، ناهید و رستمی، فرحناز. (۱۴۰۱). واکاوی عوامل مؤثر بر رفتار بی‌اخلاقی پژوهشی در میان دانشجویان پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه رازی. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش-عالی*، ۲۷(۱)، ۸۹-۱۱۶.
- Bitter, C. C., Ngabirano, A. A., Simon, E., & Taylor, D. (2020). Principles of research ethics: A research primer for low- and middle-income countries. *African Journal of Emergency Medicine*, 10(2), 125–129. <https://doi.org/10.1016/j.afjem.2020.01.004>
- Breslin, S., Shareck, M., & Fuller, D. (2019). Research ethics for mobile sensing device use by vulnerable populations. *Social Science & Medicine*, 232, 50–57. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2019.04.011>
- Caswell, G., & Turner, N. (2021). Ethical challenges in researching and telling the stories of recently deceased people. *Research Ethics*, 17(2), 162–175. <https://doi.org/10.1177/1747016120946300>
- Chiumento, A., Rahman, A., & Frith, L. (2020). Writing to template: Researchers' negotiation of procedural research ethics. *Social Science & Medicine*, 255, 113011. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.113011>
- Drolet, M. J., Rose-Derouin, E., Leblanc, J. C., et al. (2023). Ethical issues in research: Perceptions of researchers, research ethics board members and research ethics experts. *Journal of Academic Ethics*, 21, 269–292. <https://doi.org/10.1007/s10805-023-09477-8>
- Ellemers, N., Toorn, J., Paunov, Y., & van Leeuwen, T. (2019). The psychology of morality: A review and analysis of empirical studies published from 1940 through 2017. *Personality and Social Psychology Review*, 23(4), 332–366. <https://doi.org/10.1177/1088868318811759>
- Ioannidis, J. P. A., Klavans, R., & Boyack, K. W. (2018). Thousands of scientists publish a paper every five days. *Nature*, 561(7722), 167–169. <https://doi.org/10.1038/d41586-018-06185-8>
- Tanner, J. P., Takats, C., Lathan, H. S., Kwan, A., Wormer, R., Romero, D., & Jones, H. E. (2023). Approaches to research ethics in health research on YouTube: Systematic review. *Journal of Medical Internet Research*, 25(1), e43060. <https://doi.org/10.2196/43060>
- Koljatic, M. (2021). Unconsented acknowledgments as a form of authorship abuse: What can be done about it? *Research Ethics*, 17(2), 127–134. <https://doi.org/10.1177/1747016120957350>
- Kruk, J. (2013). Good scientific practice and ethical principles in scientific research and higher education. *Central European Journal of Sport Sciences*

- and Medicine*, 1, 25–29.  
<https://cejssm.usz.edu.pl/resources/html/article/details?id=176202>
- Rutjens, B. T., & Heine, S. J. (2016). The immoral landscape? Scientists are associated with violations of morality. *PLoS ONE*, 11(4), e0152798. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0152798>
- Sandy, W., & Shen, H. (2019). Publish to earn incentives: How do Indonesian professors respond to the new policy? *Higher Education*, 77(2), 247–263. <https://doi.org/10.1007/s10734-018-0276-7>
- Tanner, J., Takats, C., Lathan, H., Kwan, A., Wormer, R., Romero, D., & Jones, H. (2023). Approaches to research ethics in health research on YouTube: Systematic review. *Journal of Medical Internet Research*, 25(1), e43060. <https://doi.org/10.2196/43060>
- To, W. M., & Yu, B. (2020). Rise in higher education researchers and academic publications. *Emerald Open Research*, 1(2), 1–15. <https://doi.org/10.35241/emeraldopenres.13438.1>
- Weinbaum, C., Landree, E., Blumenthal, M. S., Piquado, T., & Gutierrez, C. (2019). *Ethics in scientific research: An examination of ethical principles and emerging topics*. Rand Corporation. <https://doi.org/10.7249/RR4339>